

EKONOMSKI ASPEKTI KATALONSKOG SEPARATIZMA

Rajko Petrović¹

Pregledni rad

UDK: 330.341:323.173(460.23)

Apstrakt

U poslednjih nekoliko godina svedoci smo sve većih političkih i društvenih napora značajnog dela katalonske zajednice za sticanje nezavisnosti Katalonije. Predmet ovog rada predstavljaju ekonomski motivi Katalonije, španskog regiona, za otcepljenje od Španije. Stoga ćemo, najpre, ukratko pružiti istorijsko-politički osvrt na Kataloniju. Nakon toga, razmotrićemo položaj Katalonije kao regiona u okviru Španije kao asimetrične regionalne države. Cilj nam je da ispitamo koji su to ekonomski razlozi za otcepljenje Katalonije od Španije i koliko su oni relevantni. Zaključno ćemo izneti rezultate istraživanja, koji nam pokazuju da postoje snažni ekonomski motivi za osamostaljenje Katalonije, ali i da bi uspešnost ekonomije nezavisne Katalonije bila upitna. U radu ćemo se koristiti komparativnom metodom, statističkom analizom i metodom studije slučaja.

Ključne reči: Katalonija, Španija, ekonomija, separatizam.

JEL: P48.

Uvod

Kada je reč o dešavanjima na prostoru Evropske unije u 2017. godini, definitivno je najveći utisak ostavila politička kriza u Španiji. Naime, vladajuće političke partije u Kataloniji, koja je formalno jedan od regiona u sastavu države Španije, pokušale su da putem referenduma otcepe ovaj deo španske teritorije. To je izazvalo veliku pažnju španske, evropske, ali i svetske javnosti. Netrpeljivost koja postoji između zvaničnog Madrida i zvanične Barselone (a koja postoji decenijama, pa čak i vekovima) dosegla je time svoju kulminaciju. Španska i međunarodna stručna i naučna javnost pokušala je da argumentovano obrazloži uzroke ove duboke podele i želje za stvaranjem nezavisne države Katalonije. Kao i svaki drugi, i ovaj konflikt se može posmatrati iz nekoliko uglova. Pravno gledano, važno je razumeti Ustav Kraljevine Španije donet 1978. godine nakon pada Frankovog režima, kojim je Španija uređena kao regionalna država koja se sastoji iz više različitih regiona, među koje spade i Katalonija. U političkom smislu, važno je razumeti politički i partijski sistem Španije na jednoj i Katalonije kao regiona na drugoj strani, odnosno način na koji se vrši formiranje vlasti i distribucija političke moći. Naravno, razumevanje istorije odnosa naroda na ovim prostorima, kao i etničko-lingvističke osobenosti katalonskog naroda je neodvojiv deo analize ovog konflikta.

Mišljenja smo, ipak, da se ekonomski aspekti katalonskog separatizma moraju uvažiti kao jedna od najznačajnijih pokretačkih snaga pobunjenog dela ovog regiona. Razumevanje ekonomskih odnosa koji su, nakon sloma Frankovog režima, uspostavljeni između

¹ Rajko Petrović MA, Istraživač-pripravnik, Institut za evropske studije, Trg Nikole Pašića br. 11, Beograd, Republika Srbija, Telefon: +381 60 3171 992, E-mail: rajko.petrovic@ies.rs

centrale u Madridu i Katalonije kao regiona suštinski je važno za razumevanje separatističkih tendencija. Najkraće rečeno, postoji značajan deo katalonske političke elite, ali i društva u celini, koji smatra da je Katalonija, kao ekonomski izuzetno razvijeno i prosperitetno područje, žrtva nepovoljnog ekonomskog aranžmana sa Madridom koji je i danas na snazi. Posmatrano kroz ekonomske parametre (poput BDP-a, stope investicija, stope nezaposlenosti, izvoza i sl.) Katalonija je, u poređenju sa većinom ostalih španskih regiona, ekonomska sila. Upravo to motiviše deo Katalonaca da steknu potpunu ekonomsku, pa i političku nezavisnost, kako bi samostalno uživali u plodovima svoje ekonomije (Filipović, 2017).

U skladu sa prethodno iznetim tvrdnjama, veći deo ovog rada ćemo posvetiti analizi katalonske ekonomije, kako danas, tako i kroz proteklih nekoliko godina (studija slučaja) u kontekstu španske ekonomije kao celine (komparativna analiza). Katalonsku ekonomiju ćemo analizirati kroz posmatranje niza ekonomskih parametara i njihovih trendova (BDP, BDP per capita, izvoz, uvoz, stopa nezaposlenosti, investicije i sl.). Takođe, pokušaćemo da napravimo projekciju kretanja katalonske i španske ekonomije u narednom periodu, u različitim mogućim okolnostima (vraćanje na normalno stanje, nastavak političkih tenzija, ili čak odvajanje Katalonije od Španije).

Katalonija: istorijsko-politički osvrt

Katalonija predstavlja jednu od najpoznatijih španskih regija. Istorija Katalonije i katalonskog naroda je, međutim, čak i starija od Španije kakvu poznajemo danas. Katalonski narod je veoma star narod, sa svojim posebnim jezikom i etničkim identitetom koji datira još iz srednjeg veka. On je još u to vreme uspeo da formira svoju političku zajednicu sa njenim pratećim institucijama. Katalonija se, međutim, još u XII veku odriče svoje samostalne političke egzistencije, zarad ujedinjenja sa susednom Aragonijom. Kasnije, u XV veku, desio se čuveni istorijski događaj venčanja Ferdinanda II od Aragona i Izabele I od Kastilje, kada dolazi do ujedinjenja Kastilje i Aragona. Na temelju njihovog ujedinjenja nastaje Kraljevina Španija, koja je i do danas opstala. Katalonija je dugi niz vekova, u okviru novostvorene države, očuvala izvestan stepen autonomije, kao i svoj jezik i specifičan identitet (Bajić, 2017).

Vremenom je Katalonija kao oblast gurnuta na margine političkih i ekonomskih zbivanja u Španiji, pre svega zbog svog geografskog položaja, s obzirom da su, nakon otkrića Novog sveta, područja uz obale Atlantika postala epicentar dešavanja. Španija kao jedinstvena država i monarhija se krajem XIX veka suočava sa velikim izazovima. Želja Madrida da nametne svoju dominaciju na celoj teritoriji Španije, uz postepeno potiskivanje katalonskog identiteta i jezika i neproporcionalno sprovedenu industrijalizaciju države, doveli su do velikih tenzija. Već 1873. je formirana Prva Španska Republika, koja je trajala nešto duže od godinu dana, ali je pokazala veliki potencijal federalističkih i republikanskih snaga, posebno u Kataloniji. Druga Španska Republika je uspostavljena 1931. godine, a te godine su Katalonci proglasili svoju Republiku Kataloniju, koja je ipak bila samo široka autonomija u okviru Druge Republike (Pons, 2017).

Tokom Španskog građanskog rata (1936-1939) Katalonci su se borili protiv vojske generala Franka, uz želju da očuvaju republikansko uređenje. Međutim, Frankova vojska je trijumfovala u tom ratu, te je ukinuta republika i vaspostavljena monarhija. Usledile su

teške decenije za Kataloniju pod Frankovom diktaturom. Njena autonomija i sve njene institucije su bile ukinute, katalonski jezik je bio zabranjen, a katalonski identitet je potiskivan sa željom da se utopi u španski koji je bio jedini priznat. Tokom Frankove ere, u katalonskom narodu je sve više bujao nacionalizam upravo zbog nezadovoljstva svojim položajem. Nastajali su nacionalistički i separatistički pokreti, koji su mahom delali u ilegali, a čiji su rukovodioci i članovi bili progonjeni od strane režima (Grejsen, 2011).

Položaj Katalonije u Španiji nakon 1978. godine

Pred svoju smrt Franko je lično imenovao princa Huana Karlosa za svog naslednika. Nakon njegove smrti 1975. godine tako je i bilo. Princ je postao kralj Španije i šef države. Od tada počinje novo poglavlje u španskoj modernoj istoriji. Tranzicija ka demokratskom i pluralističkom društvu sa sobom je nosila nove izazove. Trebalo je sprečiti eventualni povratak ekstremne desnice na vlast, ali i umiriti separatističke tendencije u Kataloniji, Baskiji i Galiciji. Posebno osetljiv zadatak je bio donošenje novog ustava. Godine 1978. kralj je pred Kortesom (španskom skupštinom) proglasio novi Ustav Kraljevine Španije, koji je stvorio regionalnu, odnosno veoma decentralizovanu državu (Perović, 2010).

Nakon donošenja Ustava, u Španiji je obrazovano sedamnaest regiona, odnosno autonomnih zajednica (špa. comunidades autonomas). Jedna od njih je i Katalonija. Autonomne zajednice su stvorene uz uvažavanje istorijskih, etničkih i jezičkih kriterijuma. One uživaju široku autonomiju koja se, pored zaštite jezika i kulture, ogleda i u širokom spektru nadležnosti u oblasti privrednih aktivnosti, socijalnih službi, zdravstva itd. Autonomne zajednice, pored delom normativne i upravne, uživaju i određeni stepen sudske autonomije. One učestvuju u kreiranju nacionalne politike kroz Senat kao dom teritorijalnog predstavljanja. Takođe, autonomne zajednice su ovlašćene da donose statute, kao svoje vrhovne pravne akte, koji moraju biti u saglasnosti sa Ustavom. Bilo kakav pokušaj separatizma ili federalizacije države je izričito zabranjen (Perović, 2010).

Katalonija spada, pored Baskije i Galicije, u tzv. „istorijske” regione. Ona je još pre proglašenja novog Ustava Španije imala privremeni autonomni režim, kao i pre-autonomni statut. Tako je, faktički, katalonska autonomija priznata po osnovu Ustava iz 1931. godine koji ju je garantovao. Katalonija je prva dobila svoj statut već 1979. godine koji su građani potvrdili na referendum, a 1980. godine su raspisani prvi izbori za regionalni katalonski parlament (Perović, 2010). O delu Ustava Španije koji se odnosi na ekonomske odnose, kao i o njegovim ekonomskim implikacijama, biće reči nešto kasnije.

Danas je, dakle, Katalonija severoistočni španski region sa Barselonom kao glavnim gradom. Ostali veći katalonski gradovi su Đirona, Taragona i Ljeida. Katalonija se graniči na severu sa Francuskom i Andorom, regionom Valensija na jugu, regionom Aragon na zapadu, a na istoku izlazi na Sredozemno more. Prostire se na 32.091 km kvadratnih površine, gde, prema podacima iz 2018. godine, živi nešto preko 7,5 miliona stanovnika (Institut d’Estadística de Catalunya, 2018). Reč je o najbogatijem i najindustrijalizovanijem španskom regionu. Ima vrlo razvijen sekundarni, kao i terciarni sektor. Katalonija ima ogroman turistički potencijal koji itekako koristi. Na prostoru Katalonije danas se govori katalonskim i španskim jezicima (Rodríguez, 2018).

Katalonski separatizam

Proglašenje nezavisnosti Katalonije i pokušaj njenog izdvajanja iz okvira jedinstvene španske države u oktobru 2017. snažno su potresli špansku, ali i evropsku javnost i političku scenu. To je bio događaj koji je predstavljao kulminaciju zategnutih odnosa između državne vlade u Madridu i regionalne vlasti u Barseloni. Separatističke tendencije u Kataloniji imaju dugu istoriju (Mangan, 2014), no mi ćemo se, za potrebe ovog rada, osvrnuti na one najskorije.

Nakon Frankove smrti, separatističke struje u Kataloniji su shvatile da su novonastale okolnosti mnogo povoljnije za sprovođenje njihovih ideja u delo. Početak oštrijih sukoba sa zvaničnim Madridom nazirao se 2010. godine. Katalonski predstavnici su zahtevali da se Katalonci tretiraju kao nacionalnost, što je Ustavni sud Španije svojom presudom znatno ograničio. Svakako da je presuda Ustavnog suda Španije iz 2010. godine izazvala nezadovoljstvo značajnog dela katalonske javnosti (Stanković, 2012).

Od izbijanja svetske ekonomske krize 2008. godine, koja je prilično potresla špansku ekonomiju, situacija se još više pogoršala. Od tada katalonski separatisti sve više insistiraju na njihovom neravnopravnom ekonomskom statusu u okviru Španije. Veliki deo Katalonaca je ubeđen da njihov bogati region mnogo više daje Madridu nego što dobija nazad, te krivi špansku centralnu vladu za dužničku krizu u kojoj se država nalazi (Hoeks, 2016).

Katalonska regionalna vlada, podržana od strane dve vodeće separatističke stranke, 2014. godine se odlučila za ozbiljan potez. Naime, ona je organizovala neobavezujući referendum o nezavisnosti Katalonije. Velika većina izašlih birača je podržala ideju o nezavisnosti Katalonije (Marti and Cetra, 2016).

Na regionalnim izborima održanim u Kataloniji 2015. godine, separatističke stranke su osvojile apsolutnu većinu u regionalnoj skupštini. To je bio ozbiljan udarac za jedinstvo španske države i uvod u novu političku krizu. Najveća separatistički orijentisana grupa "Zajedno za da" osvojila je čak 62 od 135 mesta u regionalnoj skupštini, dok je levičarska stranka Kandidatura za narodno jedinstvo, takođe separatistički profilisana, osvojila 10 mesta. Ove dve partije su uspele da zajedno osvoje dovoljno mesta za apsolutnu većinu u skupštini (Turp et al., 2017).

U januaru 2016. godine Karles Puđdemon postaje predsednik katalonske vlade na osnovu dogovora separatističkih partija. Juna 2017. godine ova vlada je najavila referendum o nezavisnosti Katalonije za oktobar 2017. godine. Ubrzo je iniciran Zakon o referendumu od strane katalonske vlade, koji je Ustavni sud Španije suspendovao, proglašivši najavljeni referendum nelegalnim. Već u septembru dolazi do otvorenih sukoba. Španska policija je intervenisala upadom u institucije regionalne vlasti u Kataloniji sa ciljem pronalaženja dokaza da se održavanje nelegalnog referenduma i dalje planira. Hiljade izrevoltiranih građana je izašlo na ulice Barselone u znak podrške katalonskoj vladi, čime su tenzije dodatno produbljene (Stone, 2017).

Referendum je, uprkos brojnim pritiscima, održan 1. oktobra 2017. godine. Na hiljade Katalonaca je izašlo na ulice kako bi sprečili upad policije na glasačka mesta, što je dovelo do incidenata. Na referendum je izašlo 43% birača, a njih 92% je glasalo za nezavisnost Katalonije (Stone, 2017). Usledila su politička previranja između

Puđemonove vlade i španske vlade predvođene Marijanom Rahojem. Uprkos pritiscima od strane Rahoja, 27. oktobra 2017. katalonski parlament je jednostrano proglasio nezavisnost Katalonije. Istog dana, španski senat je odobrio vladi iz Madrida da preuzme direktnu upravu nad Katalonijom, što se i desilo (Stone, 2017).

Pod pretnjom da će biti uhapšeni od strane španske policije zbog podsticanja pobune protiv države, Karles Puđemon je sa nekim od članova katalonske vlade pobjegao u inostranstvo (Stone, 2017). Situacija se nakon toga delimično smirila, mada je opšti utisak da politička kriza u Španiji i dalje traje, s obzirom da je Puđemon u međuvremenu uhapšen i trenutno je u pritvoru u Nemačkoj, dok je Rahojeva vlada pala i za novog premijera je izabran socijalista Pedro Sančez. Na drugoj strani, Puđmona je na vlasti u Kataloniji zamenio ultranacionalista Kim Tora (The Week, 2018).

Ekonomsko nezadovoljstvo kao jedan od pokretača katalonskog separatizma

Katalonski separatizam je moguće analizirati na nekoliko nivoa. On je, najpre, etno-lingvistički i nacionalno obojen, s obzirom da su Katalonci posebna etnička grupa na Pirinejskom poluostrvu koja ima svoj poseban jezik, te žele da te osobenosti sačuvaju kroz stvaranje sopstvene države. Drugo, on je i bitno političkog karaktera. Ne samo da je katalonski narod još u srednjem veku imao svoje političke institucije, već je on izrazito republikanski orijentisan, što dodatno utiče na separatističke tendencije, s obzirom da je Španija monarhija (Palmer, 2018).

Pored toga, u katalonskom separatizmu je sve više naglašen ekonomski momenat. Naime, javni diskurs u Kataloniji je sve više usmeren ka pitanju ravnopravnosti ekonomskih odnosa Katalonije kao regiona i Španije u čijem je ona sastavu. Sve češće se postavljaju pitanja vezana za to da li Katalonija, koja je ekonomski izuzetno razvijen region, dobija od Španije onoliko koliko joj daje. Mada je bilo i perioda opšte političke i ekonomske stabilnosti u Španiji, ekonomski odnosi ova dva politička entiteta su danas na velikim iskušenjima (Castells, 2014). Shodno tome, ispitaćemo ekonomske aspekte katalonskog separatizma i njihove moguće implikacije. Potencijalne ekonomske dobiti od katalonske nezavisnosti su posebno značajan mobilizirajući faktor za građane ovog regiona koji imaju ambivalentna etno-lingvistička osećanja, te su kao takvi relativno nezainteresovani za moguće kulturne dobiti (Muñoz and Tormos, 2015). Takva tvrdnja se poklapa sa istraživanjem prema kome postoji deo katalonskog stanovništva koje se identifikuje sa španskom državom i nacijom, ali se zalaže za odvajanje Katalonije od iste (Serrano, 2013).

Katalonija obuhvata svega 6,3% teritorije Španije. Ipak, njen ekonomski značaj je sve samo ne proporcionalan njenoj površini. O tome nedvosmisleno svedoče sledeći ekonomski parametri. Vrednost katalonske ekonomije iznosila je 2016. oko 223 milijardi evra (Nota de Conjuntura Economica, 2017). BDP per capita u Kataloniji je u 2016. godini bio na neverovatnih 14,5% iznad evropskog proseka (Nota de Conjuntura Economica, 2017). U period između 2014. i 2016. godine katalonski BDP je porastao za 4,5% više od proseka u Evrozoni, a za 1,5% više od španskog proseka (Nota de Conjuntura Economica, 2017). Katalonska ekonomija je 2015. godine imala preko 18,9% udela u španskom BDP-u, što samo za sebe dovoljno govori o njenom značaju za celokupnu špansku ekonomiju (The Catalan economy, 2016). U 2016. godini katalonska privreda je zabeležila rast od 3,5%, dok je u Evrozoni iste godine zabeležen rast od 1,8%

(Nota de Conjuntura Economica, 2017). Vrednost katalonskog izvoza 2016. godine je iznosila 84,6 milijardi evra (Nota de Conjuntura Economica, 2017), te činila čak više od 25% izvoza cele Španije (Filipović, 2017). Primera radi, izvoz tehnologija je u u period između 2012. i 2016. porastao za 12 % (Nota de Conjuntura Economica, 2017). Ostvaren je rast industrijske vrednosti za 11,2% u period između 2013. i 2016. godine (Nota de Conjuntura Economica, 2017). Podatak o investicijama u Kataloniji je takođe impozantan. Naime, 2015. godine ostvaren je rast stranih direktnih investicija u Kataloniji za 60,4%, te su one u toj godini činile 11% ukupnih direktnih stranih investicija u zemlji (The Catalan economy, 2016). Stopa nezaposlenosti je pala sa 23,1% u 2013. godini na 15,7% u 2016. godini, što je i dalje visoka stopa, ali su pozitivni pomaci svakako osetni (Nota de Conjuntura Economica, 2017).

Zahvaljujući svojoj snažnoj industriji, turizmu i istraživačkoj delatnosti, Katalonija predstavlja jedan od motora španske ekonomije. BDP po glavi stanovnika u Kataloniji 2016. godine je iznosio 29.966 evra (Nota de Conjuntura Economica, 2017), što je stavlja na vrh liste španskih regiona, pored Madrida, Baskije i Navare. Poređenja radi, BDP po glavi stanovnika na nivou cele Španije iste godine je niži i iznosi 26.616 dolara (The World Bank, 2018). Najveći obrt novca i najveći broj radnih mesta otpada na poljoprivredu i prehrambenu industriju. Najviše se izvozi svinjetina, u čiju tehnologiju prerade se ulaže mnogo (Perez et al., 2010). Katalonija je u 2015. godini bila lider u oblasti proizvodnje hrane u Španiji sa 21,6% učešća u ukupnoj državnoj proizvodnji (Arimany-Serrat et al., 2017). I turizam u Kataloniji je izuzetno razvijen. Najviše stranih turista bira upravo Kataloniju kao najatraktivniju turističku destinaciju u Španiji. U oblasti turizma 2015. godine je ostvaren rast od 3,7% (The Catalan economy, 2016). U prvom kvartalu 2016. godine zabeležen je rast od 8,3% (The Catalan economy, 2016), a više od 18 miliona turista je posetilo Kataloniju u toj godini (Nota de Conjuntura Economica, 2017), što čini četvrtinu stranih turista u celoj državi. To je značajno doprinelo rastu uslužnih delatnosti u Kataloniji. Ovaj region ne zaostaje ni kada je reč o ulaganju u moderne tehnologije. Katalonija kroz strateško partnerstvo sa Evropskom unijom već godinama radi na unapređenju tzv. zelene ekonomije, sa ciljem da smanji emisiju štetnih gasova, a da pritom zadrži zadovoljavajući privredni rast (Pie, 2017). Još od ulaska Španije u Evropsku uniju, male i srednje kompanije u ovom regionu su radile na poboljšanju svojih tehnologija kroz usvajanje inovacija, što je u značajnoj meri olakšalo prilagođavanje ekonomije ovog regiona ekonomiji EU (Segarra-Blasco, 2010).

Kao što smo mogli videti iz priloženog, Katalonija je prilično bogatija od velikog dela Španije. S obzirom na to da Katalonija ostvaruje značajne ekonomske rezultate, dobar deo Katalonaca se zalaže za to da mnogo više novca zarađenog u Kataloniji ostane u njoj, a ne da se distribuira u državnu centralnu kasu. Upravo se u nezadovoljstvu ekonomskim principima na kojima počiva Ustav Kraljevine Španije iz 1978. godine mogu pronaći uzroci rasta separatizma u Kataloniji. Većina stvari koje se tiču finansija u Španiji je pod kontrolom centralne vlasti u Madridu. Jedan od bazičnih principa u oblasti finansiranja jeste princip solidarnosti između španskih regiona. On je uspostavljen Ustavom iz 1978. godine kako bi se suzbile eventualne disproporcije između ekonomija različitih regiona. Na taj princip se u Kataloniji već dugo gleda sa podozrenjem, s obzirom da ona, kao ekonomski najrazvijeniji region, ima ogromno učešće u finansijskom ujednačavanju. Shodno tome, katalonski političari su godinama činili brojne napore da ograniče finansijska sredstva koja Katalonija mora da izdvaja za ujednačavanje (Stanković, 2012).

Upravo iz tog razloga je katalonska skupština usvojila novi statut Katalonije 2006. godine, kojim bi Katalonija dobila mnogo više finansijske slobode u odnosu na centralnu vlast u Madridu. Međutim, Ustavni sud Španije svojim odlukama u vezi sa novim katalonskim statutom nije tolerisao njegove delove posvećene većoj finansijskoj autonomiji ovog regiona. Primera radi, Ustavni sud je odbacio dva primarna katalonska zahteva u oblasti finansija. Prvo, odbačen je zahtev da Katalonija učestvuje u fondovima za ujednačavanje u raznim oblastima (zdravstvo, obrazovanje i sl.) samo onoliko koliko ostali regioni izdvajaju za slične fiskalne namete. Ustavni sud je ovaj zahtev odbacio zbog toga što isključivo država Španija ima pravo da uređuje oblast finansijskog ujednačavanja, iz čega proističe da Katalonija ne može samostalno da kreira reciprocitet sa drugim regionima. Drugo, Katalonija je zahtevala da dobije nadležnost nad finansiranjem lokalne samouprave, što bi obuhvatilo i uvođenje i regulisanje lokalnih poreza. Ustavni sud je odbacio i ovaj zahtev, s obzirom na to da članovi 133. i 149. Ustava Španije predviđaju da je u primarnom regulisanju poreske materije nadležna isključivo država (Stanković, 2012). Ovakve odluke samo su dodatno produbile nesuglasice između regionalnih i državnih političkih predstavnika.

Svetska ekonomska kriza, koja je počela 2008. godine, ostavila je snažne posledice na špansku ekonomiju. Na drugoj strani, ekonomski problemi su se sa državnog nivoa prelili i na regione. To je dodatno uticalo na sve lošije političke odnose između zvanične Barselone i Madrida. Tadašnja katalonska vlada je smatrala da je katalonski fiskalni deficit rezultat njenih ogromnih obaveza u oblasti finansijskog ujednačavanja unutar Španije, koje su zbog posledica ekonomske krize postajale sve veće. Katalonska vlada je 2012. godine htela da sa centralnom vladom zaključi novi fiskalni sporazum, što je tadašnji premijer Španije Marijano Rahoj izričito odbio. To je bio jedan od glavnih razloga zbog kojih se katalonska vlast odlučila da u narednim godinama krene putem referenduma o nezavisnosti ovog regiona (Stanković, 2012).

Vlast u Kataloniji koja je u oktobru 2017. godine organizovala referendum o nezavisnosti je mobilisala veliki broj pristalica upravo na osnovu priče o ekonomskim pogodnostima katalonske nezavisnosti. Naglašavali su da bi samo u slučaju nezavisnosti Katalonija mogla sama da odlučuje o svojoj fiskalnoj politici. Obećali su dodatna ulaganja u infrastrukturu, koja bi doprinela uvećanju BDP-a. Nezavisnost Katalonije bi, prema njima, eliminisala proračunski deficit (koji po njihovom proračunu iznosi 16 milijardi evra), s obzirom da Katalonija ne bi više bila u situaciji da španskoj vlasti daje više novca nego što od nje dobija (Mendušić, 2017).

Kakva budućnost čeka Kataloniju?

Premda politička kriza u Španiji još uvek nije završena, teško je oceniti da li postoje objektivne mogućnosti da Katalonija u doglednom period stekne nezavisnost. Što se španske centralne vlasti tiče, čini se da bi najoptimalniji put za njih bio novi fiskalni aranžman sa Katalonijom kao regionom, što bi svakako otupelo oštricu separatizma (Boylan, 2015). Postoje i oprečna mišljenja oko toga da li bi u slučaju nezavisnosti katalonska ekonomija bila ugrožena ili ne.

Prema mišljenju uglednih finansijskih časopisa, Katalonija bi se u slučaju samootcepljenja od Španije našla u nepovoljnoj ekonomskoj situaciji. U tom slučaju,

predviđen je pad katalonskog BDP do 30%, a nezaposlenost bi se gotovo udvostručila. Katalonija bi takođe izgubila pristup jedinstvenom evropskom tržištu, a Španija bi joj automatski uvela carinske barijere. Katalonska valuta bi imala prilično nisku vrednost, negde 30-50% manje od evra. Nezavisna Katalonija bi nasledila i deo zajedničkog državnog duga, koji iznosi preko 70 milijardi evra. Na drugoj strani, veliki deo stranih banaka i kompanija bi se preselilo iz Katalonije u neki drugi deo Španije (Komazec, 2017).

Ubrzo nakon referenduma i proglašenja nezavisnosti, katalonska ekonomija se našla u problemima. Pored toga, veliki problem je predstavljala i činjenica što je ogroman deo međunarodne zajednice, a posebno Evropska unija, snažno podržao teritorijalnu celovitost Španije. Španski stručnjaci su prilično ubeđeni u ekonomski krah nezavisne Katalonije, kao i u nemogućnost takve Katalonije da ostane deo EU (Garcia Pedraz, 2015). Zaposlenost u Kataloniji je u oktobru 2017. godine opala za više od 10% u odnosu na isti period prošle godine. Maloprodajna preduzeća posluju lošije, s obzirom da je došlo do pada potrošnje. Oko čak 2.000 kompanija, uključujući tu i Kaiksa i Sabadelj banke koje su dve od tri vodeće banke u regionu, napustile su katalonski region nakon referenduma o nezavisnosti. Turizam, kao jedan od glavnih sektora u Kataloniji, toliko je pogođen krizom da je na njenom početku rezervacija hotela pala skoro 25% (Girit, 2017). Ovo su samo neki od ključnih pokazatelja ugroženosti katalonske ekonomije političkim voluntarizmom njene političke elite.

Zaključak

Katalonski secesionizam ima raznolika obeležja. U ovom radu smo pokušali da rasvetlimo ekonomske motive za odvajanje Katalonije od Španije. Ti motivi se sve više ističu kao jedni od primarnih argumenata u korist političke elite u Kataloniji koja želi nezavisnost. Sve veći deo katalonske javnosti izražava duboko nezadovoljstvo ekonomskim tretmanom tog regiona od strane Španije, te smatra da bi blagostanje u Kataloniji bilo daleko veće ukoliko bi ona postala nezavisna država. Na osnovu analize sačinjene kroz ovaj rad možemo izvesti dva zaključka. Prvo, nesporno je da postoje snažni ekonomski motivi za osamostaljenje Katalonije. Reč je o španskom regionu koji se najbrže privredno razvija i beleži najveće stope rasta iz godine u godinu. Katalonija privlači najveći broj stranih investicija, vodeći je region u turizmu i uslužnim delatnostima i ima visokotehnološki zasnovanu poljoprivrednu proizvodnju. Katalonske kompanije su odlično pozicionirane na jedinstvenom evropskom tržištu. S obzirom na visoko učešće ovog regiona u ukupnom španskom BDP, on dobija nesrazmerno mala sredstva nazad od centralne vlasti. Drugo, izvesno je da katalonska ekonomija ne bi bila ekonomski gigant ukoliko bi Katalonija postala nezavisna država. Ne samo da katalonska ekonomija ne bi više bila deo jedinstvene španske ekonomije, već i ekonomije EU u celini. Mnogi strani investitori se još od oktobarske krize iz 2017. godine povlače sa katalonskog tržišta zbog nesigurnosti poslovanja. Gotovo izvesno bi u početnim godinama katalonske nezavisnosti došlo do naglog pada zaposlenosti, izvoza i privrede uopšte. Shodno tome, u čisto ekonomskom smislu, Kataloniji je, bar u ovakvim odnosima političke moći, ekonomski isplativiji ostanak u okvirima španske države, a samim tim i u okvirima EU.

Domaćoj javnosti bi ovaj problem istraživanja mogao biti interesantan s obzirom na to da i u Republici Srbiji postoje određene političke i društvene snage koje smatraju da je Autonomna pokrajina Vojvodina u neravnopravnom ekonomskom položaju, te to vide kao glavni argument za eventualnu secesiju iste u budućnosti. Stoga ispitivanje katalonskog slučaja, prevashodno iz ekonomskog ugla, može biti korisno za dublje sagledavanje nekih domaćih regionalnih problema.

Literatura

1. Arimany-Serrat N., Carbones-Trulls L., Sabata-Aliberch A., and Viladecans-Riera C. 2017. Financial analysis of the feed sector in Catalonia. *European Accounting and Management Review* 4, (1): 89-107.
2. Bajić M. 2017. Kako je sve počelo: Zbog čega Katalonija želi da se otcepi od Španije? Blic. Dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/svet/kako-je-sve-pocelo-zbog-cega-katalonija-zeli-da-se-otcepi-od-spanije/plcck3y> (Pristupljeno 7.6.2018.)
3. Boylan B. 2015. In pursuit of independence: the political economy of Catalonia's secessionist movement. *Nations and Nationalism* 21, (4): 761-785.
4. Castells A. 2014. Catalonia and Spain at the crossroads: financial and economic aspects. *Oxford Review of Economic Policy* 30, (2): 277–296.
5. Filipović V. 2017. Koliko je Katalonija zaista važna Španiji: Ekonomija im je jača od većine država članica evrozone. Blic. Dostupno na: <https://www.blic.rs/vesti/svet/koliko-je-katalonija-zaista-vazna-spaniji-ekonomija-im-je-jaca-od-vecine-drzava/7550l11> (Pristupljeno 7.6.2018.)
6. Garcia Pedraz F. 2015. Consecuencias economicas de una eventual secession de Cataluna sobre Cataluna. Facultad de ciencias economicas y empresariales. Madrid.
7. Girit I. 2017. Catalonia crisis hurting region's economy. Anadolu Agency. Dostupno na: <https://www.aa.com.tr/en/economy/catalonia-crisis-hurting-regions-economy/961066> (Pristupljeno 9.6.2018.)
8. Grejsen T.A. 2011. Catalonia: A study of nationalism and national identity in Catalonia. Aarhus School of Business and Social Sciences. University of Aarhus. pp. 8-9.
9. Hoeks K. 2016. The Future of Catalonia: Exploring the relation between collective identity, political engagement and secessionist claims of Catalan students. Masterthesis 'Conflicts, Territories and Identities'. Radboud University. Nijmegen
10. Institut d'Estadística de Catalunya. 2018. Population on 1 january 1900-2018. Dostupno na: <https://www.idescat.cat/pub/?id=aec&n=245&lang=en> (Pristupljeno 18.6.2018.)
11. Komazec M. 2017. Kakve bi ekonomske posledice imalo otcepljenje Katalonije? N1. Dostupno na:

- <http://rs.n1info.com/a332099/Biznis/Kakve-bi-ekonomske-posledice-imalo-otcepljenje-Katalonije.html> (Pristupljeno 9.6.2018.)
12. Mangan P. 2014. The Multifaceted Origin of Separatist Sentiment in Catalonia: The Interdependence of Culture, Economy, and Politics. The Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences Brandeis University. Master's Thesis.
 13. Marti D. and Cetra D. 2016. The 2015 Catalan election: a *de facto* referendum on independence? *Regional and Federal Studies* 26, (1): 107-119.
 14. Mengušić S. 2017. Ako još uvijek niste sigurni što Katalonija zapravo želi, podsjećamo na naš vodič kroz referendum. Telegram. Dostupno na: <https://www.telegram.hr/price/referendum-o-neovisnosti-katalonije-kako-je-stvar-eskalirala-sto-bi-se-moglo-dogoditi-i-sto-to-znaci/> (Pristupljeno 9.6.2018.)
 15. Muñoz J. and Tormos, R. 2015. Economic expectations and support for secession in Catalonia: between causality and rationalization. *European Political Science Review* 7, (2): 315-341.
 16. Nota de Conjuntura Economica. 2017. Analysis of the Evolution of the Catalan Economy. No. 95. Generalitat de Catalunya. Departament de la Vicepresidencia i d'Economia i Hisenda.
 17. Perez C., de Castro R., Simons D. and Gimenez G. 2010. Development of lean supply chains: a case study of the Catalan pork sector. *Supply Chain Management: An International Journal* 15, (1): pp.55-68.
 18. Perović B. 2010. Ustavno ustrojstvo regionalne države u Španiji. *Međunarodni problem* 62, (3): 489-530.
 19. Pie, L. 2017. The Catalan Economy towards the New European Energy Policy: Through Accounting of Greenhouse Emission Multipliers. *Sustainability* 9, (12): 1-18.
 20. Palmer J. 2018. Spanish monarchy, the institution least-trusted by Catalans. *El Nacional*. Dostupno na: https://www.elnacional.cat/en/news/spanish-monarchy-least-trusted-catalans_267294_102.html (Pristupljeno 8.6.2018.)
 21. Pons M. 2017. The four Catalan republics: 1641, 1873, 1931 and 1934. *El Nacional*. Dostupno na: https://www.elnacional.cat/en/culture/four-catalan-republics-marc-pons_194937_102.html (Pristupljeno 7.6.2018.)
 22. Rodriguez V. 2018. Catalonia. *Encyclopaedia Britannica*. Dostupno na: <https://www.britannica.com/place/Catalonia> (Pristupljeno 7.6.2018.)
 23. Segarra-Blasco A. 2010. Innovation and productivity in manufacturing and service firms in Catalonia: a regional approach. *Economics of Innovation and New Technology* 19, (3): 233-258.
 24. Serrano I. 2013. Just a Matter of Identity? Support for Independence in Catalonia. *Regional and Federal Studies*. Volume 23. Issue 5. pp. 523-545.
 25. Stanković M. 2012. Odluka Ustavnog suda Španije o ustavnosti satuta Katalonije i njene posledice. *Anali Pravnog fakulteta u Beogradu* 60, (2): 234-255.

26. Stone J. 2017. Catalonia's independence: How did it happen? A timeline of key events. Independent. Dostupno na: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalonia-independence-what-happened-spain-timeline-events-referendum-latest-a8023711.html> (Pristupljeno 8.6.2018.)
27. Stone J. 2017. Catalan leader Carles Puigdemont has fled the country amid rebellion charges. Independent. Dostupno na: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/catalonia-leader-carles-puigdemont-left-spain-brussels-rebellion-charges-eu-independence-latest-a8027366.html> (Pristupljeno 8.6.2018.)
28. The Week. 2018. What Spain's political crisis means for Catalan independence. Dostupno na: <http://www.theweek.co.uk/catalan-independence/94007/what-spain-s-political-crisis-means-for-catalan-independence> (Pristupljeno 8.6.2018.)
29. The Catalan economy. 2016. Generalitat de Catalunya. Dostupno na: http://economia.gencat.cat/web/.content/20_publicacions/economia_catalana_en.pdf (Pristupljeno 19.6.2018.)
30. The World Bank. 2018. GDP per capita (current US\$). Dostupno na: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (Pristupljeno 19.6.2018.)
31. Turp D., Caspersen N., Qvortrup M. and Welp Y. 2017. The Catalan Independence referendum: An assessment of the process of self-determination. Zurich Open Repository and Archive. University of Zurich. Zurich.

ECONOMIC ASPECTS OF CATALAN SEPARATISM

Rajko Petrović²

Abstract

Over the past few years, we have witnessed growing political and social efforts of a significant part of the Catalan community for the independence of Catalonia. The subject of this paper is the economic motives of Catalonia, the Spanish region, for secession from Spain. So, first, we will briefly provide a historical and political overview of Catalonia. After that, we will consider the position of Catalonia as a region within Spain as an asymmetrical regional state. Our aim is to analyze what are the economic reasons for the secession of Catalonia from Spain and how relevant they are. We will conclude the results of the research, which show us that there are strong economic motives for the independence of Catalonia, but also that the success of the independent Catalonia economy would be questionable. In this paper we will use the comparative method, the statistical analysis and the case study method.

² Research Trainee, MA Rajko Petrović, Institute of European Studies, Nikola Pasic Square 11, Belgrade, Republic of Serbia, Phone: +381 60 3171 992, E-mail: rajko.petrovic@ies.rs

Key words: *Catalonia, Spain, economy, separatism.*

Datum dolaska (Date received): 30.06.2018.

Datum prihvatanja (Date accepted): 20.07.2018.